

מסמך רקע לדיון בנושא :

בנק הזרע – שמירה על אנונימיות התורמים

מוגש לוועדה לקידום מעמד
האישה

כתיבה : רחל ורצברגר, עובדת מחקר ומידע.
אישור : דותן רוסו, ראש צוות.

28 במאי 2002
י"ז בסיון תשס"ב

1. רקע

נושא השמירה על אנונימיות של תרומת זרע התעורר לאחרונה בעקבות כתבה שהתפרסמה בעיתון הארץ בתאריך ה-29 באפריל 2002. לפי הכתבה, פנתה אשה, אשר בנה נולד מתרומת זרע אנונימית, בבקשה לבית הדין הרבני כי הנ"ל יקבע שבנה נולד לאם יהודיה ורווקה ולכן הוא "יהודי וכשר לבוא בקהל". בעקבות פנייה זו, דרש בית הדין הרבני לקבל את פרטי תורם הזרע מבית החולים "עין-כרם", ממנו התקבלה התרומה. אולם, תקנות משרד הבריאות בנוגע לשמירה על חסיון מלא לפרטי תרומת זרע מנעו מבית החולים גילוי פרטים אודות התורם.

הפריה חוץ גופית בעזרת תרומה (זרע או ביצית) יצרה עבור זוגות לא-פוריים ועבור נשים רווקות אפשרויות חדשות להורות אולם העלתה לדיון שאלות פרקטיות ומוסריות בדבר סודיות עובדת התרומה, אנונימיות התורם ואופן ניהול ומסירת המידע. הדילמות המתעוררות בהקשר זה נוגעות לגילוי עצם קיומה של התרומה כמו גם לגילוי זהות ו/או פרטים אחרים של התורמת. יש הרואים את הסוגיה כמקבילה לסוגיית מקרי אימוץ, בהם לילד המאומץ יש הורים ביולוגיים בנפרד מההורים החוקיים, כיון שבשני המקרים השאלה נוגעת בזכותו של הילד לגילוי שורשיו הביולוגיים וזהותו הגנטית.

מסמך זה יבחן את כללי השמירה על סודיות ואנונימיות של תורמי זרע הנהוגים בארץ ואת החקיקה בנושא זה במדינות שונות בעולם.

1.1 יתרונות השמירה על אנונימיות התורם וסודיות התרומה

- דרך להגן על הילד ובני משפחתו מפני סטיגמות על הילד או על ההורה הלא-פורה.
- רצון לקדם נורמליזציה של המצב ולתת לילד ו/או להורים להרגיש כי הם משפחה רגילה.
- חשש כי אפשרות הגילוי על התרומה או פרטים מזהים אחרים תמנע מאנשים לתרום זרע או ביציות.

1.2 חסרונות השמירה על סודיות ואנונימיות התורם

- שמירה על סודיות ואנונימיות עלולים לגרום למצב בו אינפורמציה מצילת חיים לא תהיה ברת השגה, במקרים של התפרצות של מחלות גנטיות לטנטיות אשר לא זוהו בבדיקות הראשוניות.
- האנונימיות יכולה להוות בעיה כאשר צאצאי התרומה הגנטית ירצו להוליד ילדים בעצמם. ללא ידע מוקדם על מוצא האב או האם הביולוגיים, לא יתאפשר ניבוי הסיכון להעברת מחלות גנטיות.

- סיכון לגילוי עריות על ידי נישואין בין אח לאחות בהיותם לא מודעים לקרבתם הגנטית.
- מחקרים מראים כי לשמירה על סודיות התרומה עלולות להיות השלכות פסיכו-סוציאליות על הקשר המשפחתי בין ההורים, בין ההורים לילד ועל כלל המערכת המשפחתית¹.

1.3 ניהול מידע על מוצא גנטי

האפשרויות השונות לניהול מידע על מוצא גנטי נוגעות הן להיקף הפרטים לגילוי אודות תורם הזרע/ביצית והן לגורמים להם ניתן יהיה לגלותם. שלוש האסטרטגיות הקיימות כיום הן:

1. שמירה מלאה על סודיות ואנונימיות של פרטי וזהות התורם.
2. גילוי עובדת התרומה ומתן פרטים מסוימים על התורם ללא גילוי זהותו.
3. גילוי מלא של עובדת התרומה ושל זהות התורם.

2. שמירה על סודיות ואנונימיות תורם הזרע בישראל

בישראל קיימים 15 בנקי זרע מאושרים ע"י משרד הבריאות, המצורפים לבתי חולים. חוזר מנכ"ל משרד הבריאות, משנת 1992, קובע כללים בדבר ניהולו של בנק זרע והנחיות לביצוע הזרעה מלאכותית. לפי כללים אלו, בבנק הזרע ינוהל רישום פרטי התורם והנתרמת בנפרד, בכרטיסיות שונות, שישמרו אצל הרופא המטפל. תקנות משרד הבריאות קובעות במפורש כי על בנקי הזרע חל איסור לגלות פרטים על תרומת זרע. המחלקה בה בוצעה ההפריה אינה רשאית לשחרר כל מידע בנוגע לזהות של תורם הזרע או הביצית. יצויין בהקשר זה, כי ישראל הייתה בין המדינות הראשונות אשר אישרה פתיחת תיקי אימוץ לילדים מאומצים אשר הגיעו לגיל 18. על פי **חוק אימוץ הילדים, התשמ"א-1981** עיון בפנקס האימוץ מותר לילדים המאומצים בהגיעם לגיל 18, כמו גם ליועץ המשפטי לממשלה, רושם נישואין ופקיד סעד ראשי. העיון בפנקס האימוץ מותר לרושם הנישואין כיוון שרישום נישואין נעשה ברבנות הראשית והיא מבקשת לוודא כי הבאים להינשא אינם קרובי משפחה וכן כי אין מדובר בנשואי כהן וגרושה האסורים על פי ההלכה. לפי נהלי הרבנות הראשית על רושם הנישואין לוודא את יחוסו של המבקש להינשא. במידה ואין רשום ברור על זהות האב והאם, הרושם חוקר עד כמה שידו משגת, ואם אין ידיעה ברורה הנושא נשלח לבירור והכרעה של בית הדין הרבני. במקרה של ילד שנולד לאב לא ידוע, כמו במקרה של ילד שנולד כתוצאת מתרומת זרע אנונימית, דינו כ"שתוקי" (אדם שאמו ידועה ואביו לא ידוע) שאינו יכול להינשא שמא הוא בן פסול חיתון או קרוב ראשון. יש מצבים בהם מתירים לשתוקי להינשא, אבל הדבר מצריך בירור בבית דין ומקשה על הנרשמים².

¹ Landau Ruth. "The Management of Genetic Origins: Secrecy and Openness in Donor Assisted Conception in Israel and Elsewhere". Human Reproduction Vol.13 Supl. 2 May 1998

² הרב אליהו בקשי דורון, הראשון לציון- הרב הראשי לישראל. מכתב מתאריך ה-28.5.2002.

בסעיף 11 להצעת חוק **תרומת ביציות להפריה חוץ גופית, התשס"א-2001** של חברי הכנסת מטעם הוועדה המשותפת של הוועדה לקידום מעמד האישה בכנסת וועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת הוצע כי שר הבריאות בהסכמת שר המשפטים ובהתייעצות עם ההסתדרות הרפואית בישראל והאגוד למיילדות וגניקולוגיה, יקבע הוראות בדבר הקמה וניהול של מאגר מידע, בהחזקת ההסתדרות הרפואית בישראל, שבו ירוכזו נתונים לעניין שאיבת ביציות והשתלתן בנתרמת. על פי הוראות אלה רק הנתרמת וילד שנולד בעקבות השתלת ביציות בהגיעו לגיל 18 יוכלו לקבל מידע רפואי הנוגע לתורמת והקשור לילד שנולד כתוצאה מהתרומה. **הצעת החוק אינה עוסקת באופני ניהול מידע אודות תרומות זרע.** הצעת חוק ממשלתית נוסחה במקביל ונמצאת בשלבי הכנה לקראת קריאה ראשונה. גם בהצעת החוק הממשלתית, מוסדרת הקמתו של מרשם ילודים שנולדו מתרומת ביציות אך לא רישום של ילודים שנולדו מתרומת זרע.

3. שמירה על סודיות ואנונימיות התורם בעולם

מדינה	הוראות לגבי שמירה על אנונימיות של תרומת זרע
דנמרק	תקנות משרד הבריאות בדנמרק קובעות כי אנונימיות התורם תשמר.
נורווגיה	על הצוות המטפל חלה אחריות לשמור בסוד את זהות התורם. לא תינתן אינפורמציה לתורם הזרע על זהות הנתרמים או הילד שנולד.
שוודיה	החוק השוודי מאפשר לילד בהגיעו לגיל 18 גישה מלאה לאינפורמציה בנוגע לזהות התורם.
גרמניה	בגרמניה הזרעה מתורם ולא בן זוג אסורה ועל כן אין שם בנקי זרע או חקיקה בהתאם.
צרפת	נושא תרומת זרע וביציות אינו מוסדר בחוק. אולם על פי התקנות אינפורמציה בנוגע לתרומת גמטות (זרע או ביציות) תשמר בצורה אנונימית, ותתויק בתנאים המבטיחים סודיות מלאה. גישה למידע קיימת רק לרופאים המטפלים.
בריטניה	חקיקה מתקדמת ביותר לגבי הפריית חוץ גופית. נקבע כי צאצאים של תרומות זרע/ביציות יכולים (או יוכלו בעתיד) לפנות למאגר המידע הממשלתי (אשר הוקם בכוח החוק) ולקבל מידע גנטי על הוריהם אבל לא על זהותם . מטרת החוק היא למנוע נישואים בין קרובי משפחה.
ספרד	החוק קובע כי התרומה תשאר אנונימית. פרטי זהות התורם ישמרו בסודיות באופן מקודד בבנק הזרע ומאגר המידע הארצי על תורמים. לילדים, או לבא כוחם, יש זכות לקבל מידע כללי לגבי התורמים אך לא לגבי זהותם.
שוויץ	החוק קובע כי המידע הגנטי של האדם (התורם), יבדק, ישמר

<p>ויתאפשר גילוי רק בהסכמתו או על פי חוק. לאדם מובטחת נגישות למידע על הוריו.</p>	
<p>אין חקיקה פדראלית לגבי בנקי זרע. ישנן מדינות בתוך ארה"ב שהסדירו את נושא תרומות בנקי הזרע בתוכן. במדינת קליפורניה: תורמי זרע יכולים לחתום על הסכמה לגילוי זהותם לצאצאים בהגיעם לגיל 18.</p>	<p>ארה"ב</p>

4. סיכום

נושא שמירת הסודיות ואנונימיות של תרומת זרע מעלה לדיון דילמות אתיות ופרקטיות הנובעות מן העובדה כי נולדים תינוקות להם הורה ביולוגי שאין עליו כל מידע. על המאזניים מונחים מחד הרצון להגן על תורם הזרע ועל הילד שנולד כתוצאה מתרומת זרע ומאידך זכותו של אדם להכיר את שורשיו הביולוגיים/גנטיים. נקודה נוספת היא רצונה של החברה להגן על עצמה מפני הסכנה הטמונה בנשואי קרובים. במדינת ישראל בה הרבנות מעורבת ברישום הנישואין, יש חשיבות נוספת לדרך ההתנהלות בנושא זה. יתכן כי ראוי לשקול דרכים שיבטיחו כי הנישואין של אדם אשר נולד מתרומת זרע יהיו כשרים על פי ההלכה, גם ללא גילוי זהותו של התורם וזאת על ידי בדיקת רקמות בין בני הזוג וסימון תרומות הזרע כשייכות ל"כהן" או "לא כהן".

סקירה השוואתית בין מדינות שונות מראה כי ישנן שיטות התמודדות שונות עם הנושא: העדר גולציה לנושא והעדר חקיקה, שמירה מוחלטת על אנונימיות ואפשרות גילוי חלקי או מלא של פרטים אודות זהות התורם. יש לציין גם כי במדינות בהן קיימת חקיקה המאפשרת גילוי פרטים לילד שנולד כתוצאה מתרומה, קיימת ההבחנה בין גילוי זהותו המלאה של התורם לבין גילוי פרטים גנטיים שימנעו נישואי קרובים.

מקורות

Landau Ruth. *The Management of Genetic Origins: Secrecy and Openness in Donor Assisted Conception in Israel and Elsewhere*. Human Reproduction Vol.13 Supl 2 May 1998.

Gunning, Jennifer. *Current European laws on gamete donation*. Human Reproduction Vol.13 Supl 2 May 1998.

כללים בדבר ניהולו של בנק זרע והנחיות לביצוע הזרעה מלאכותית. חוזר מנכ"ל משרד הבריאות 1992.

פפר אנשיל. תורמי זרע עלולים להיחשף עקב דרישת הדיינים. הארץ 29.4.2002.

